

تطبیق سبک‌شناسی نهاد خانواده در قرآن کریم و داستان‌های شهرنوش پارسی‌پور و نمونه‌های تصویری آن

چکیده

نهاد خانواده و تأثیر تربیتی آن همواره مورد توجه اندیشمندان بوده است. خانواده کانونی است که بذر هویت، فرهنگ و شخصیت هر فرد در آن پایه‌گذاری می‌شود. شناخت عواملی که به تحکیم بنیاد این نهاد مدد می‌رساند امری ضروری و بدیهی است. در بین تمام نهادها، سازمان‌ها و تأسیسات اجتماعی، خانواده نقش و اهمیت خاص و به‌سزا دارد. تمام آنان که در باب سازمان جامعه اندیشیده‌اند، همهٔ مصلحین، حتی رویاگرایان و آنان که به ناکجاآباد روی کردند، بر خانواده و اهمیت حیاتی آن بر جامعه تأکید ورزیده‌اند. به‌درستی هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند ادعای سلامت کند، چنان‌چه از خانواده‌هایی سالم برخوردار نباشد. در این مقاله که به شیوهٔ توصیفی و تحلیلی نگاشته شده، پس از طرح مباحثی در مورد خانواده، به بررسی وضعیت خانواده‌های منعکس‌شده در آثار داستانی مورد نظر پرداخته شده است. در نهایت، نشان می‌دهد خانواده در آثار داستانی پارسی‌پور از پایه و اساس سست و متزلزل است و عوامل متعددی سبب از هم‌گسیختگی خانواده‌ها در آثار داستانی این نویسنده شده است. مهم‌ترین عوامل در آثار داستانی پارسی‌پور که باعث فروپاشی خانواده‌ها شده، طلاق و جدایی، غیبت غیرارادی و امراض روحی جسمانی یکی از اعضا می‌باشند. نویسنده در آثار خود از خانواده‌های مردسالاری سخن به میان می‌آورد که مقام و جایگاه زن را نادیده می‌گیرند و برای جنس زن ارزشی قائل نیستند. شخصیت‌های داستانی به‌دلیل شرایط بدی که در خانواده‌ها دارند، ناشاد و بدبخت هستند که در جهان آثارش بی‌هیچ امید و هدفی پرسه می‌زنند.

اهداف پژوهش:

۱. نشان دادن واقعیت‌های اجتماعی جامعه در حوزه خانواده.
۲. بررسی نوع نگاه جامعه به زن در آثار شهرنوش پارسی‌پور.

سؤالات پژوهش:

۱. آیا نهاد خانواده و ساختار آن از خلال آثار داستانی شهرنوش پارسی‌پور نمایان است؟
۲. آیا با مطالعه و بررسی آثار برگزیده داستانی شهرنوش پارسی‌پور می‌توان به روابط و مناسبات حاکم بر خانواده‌های ایرانی پی برد؟

کلیدواژه‌ها: شهرنوش پارسی‌پور، آثار داستانی، سبک‌شناسی، خانواده.

مقدمه

خانواده نخستین سنگ بنای جامعه و کوچک‌ترین نهاد اجتماعی است که در زندگی جمعی انسان شکل گرفته و مهم‌ترین نقش را در توسعه و رشد بشر در امتداد تاریخ از خود نشان داده است؛ از این‌روست که این نهاد اجتماعی، همواره مورد نظر و توجه عالمان، جامعه‌شناسان، روانشناسان، حاکمان و ... بوده است. این نهاد، پدیده‌ای جهانی است که در همه جوامع وجود دارد. اهمیت خانواده در زندگی جمعی بشر امری بدیهی است. خانواده، خمیرمایه و هسته نخستین پایگاه و چکیده هر یک از جامعه‌های انسانیت و به عبارتی دیگر، اولین گروهی است که هر انسانی به آن تعلق دارد. آثار داستانی و محیط اجتماعی هرگز از هم جدا نبوده و نیستند؛ از این‌رو، با مطالعه آثار داستانی می‌توان به ساختارها و روابط اجتماعی حاکم بر جامعه دست یافت. خانواده و ساختار آن از جمله مفاهیم دانش جامعه‌شناسی است که می‌توان بازتاب آن را در آثار داستانی بازجست و بازنمود؛ این درحالی است که آثار داستانی را از دیگر زوایا هم می‌توان مورد پژوهش قرار داد. این پژوهش با توجه به اهمیت و ویژگی‌های خاص ساختار خانواده، بر آن است که این مفاهیم را در آثاری چند، مورد بررسی قرار دهد.

اندیشمندان از دیرباز به اهمیت این نهاد در ساختار هر جامعه‌ای توجه کرده‌اند. یکی از این متفکران ارسطو است. او خانواده را اساس جامعه می‌داند (فروغی، ۱۳۸۵: ۵۸). پارسونز آن را زیرمجموعه نظام اجتماعی می‌داند. برخی دیگر محققان این نهاد را در زیرمجموعه نهاد سیاسی قرار داده‌اند (ورد و شرم، ۱۳۶۶: ۶۲). به این ترتیب، خانواده اولین و کهن‌ترین واحد در ساختار جامعه است و برای بررسی یک جامعه به صورت دقیق، اصولی‌ترین روش مطالعه و بررسی نهاد خانواده در آن جامعه است. به استدلال برخی پژوهشگران «از دیدگاه ساختاری، خانواده واحد اصلی است که جامعه بر فراز آن استوار گردیده و این خانواده‌ها هستند که افراد را، نه افراد هستند که خانواده‌ها را به وجود می‌آورند» (اشلی و اورنشتین، ۱۳۸۳: ۸۹). از نظر پارسونز، خانواده همان نظامی است که پویاشدن جامعه در همه جهات را می‌تواند کنترل کند (اسمیت، ۱۳۸۶: ۲۹)، زیرا «خانواده، با حرکت مطلوب و سازمان‌یافته خود می‌تواند الگوی مناسب مصرفی، اقتصادی، تربیتی، تولیدی و ابتکاری را در اعضای خود ایجاد کرده و بدین‌گونه میزان بهره‌وری عمومی را در سطح خرد و کلان افزایش دهد» (شیخی، ۱۳۸۷: ۸۱).

بررسی وضعیت خانواده‌ها در آثار ادبی از مسائل اساسی است که هم در رشته‌های جامعه‌شناسی و هم در رشته ادبیات مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در زمینه «بررسی خانواده در آثار داستانی شهرنوش پاریسی‌پور» هیچ‌گونه پژوهش مستقل مشاهده نگردید، اما سایر پژوهشگران تحقیقات متفاوت با این موضوع بر روی آثار پاریسی‌پور انجام داده‌اند که از آن جمله می‌توان به پژوهش‌های ذیل اشاره نمود: رحمانیان و دیگر همکاران، (۱۳۸۹). در مقاله خود با عنوان «بررسی جامعه‌شناختی رمان «طوبی و معنای شب» اثر شهرنوش پاریسی‌پور» به بررسی وضعیت سیاسی - اجتماعی جامعه در رمان طوبی و معنای شب شهرنوش پاریسی‌پور پرداخته است. خسروی‌شکیب (۱۳۸۹) در مقاله خود با عنوان «بررسی اندیشه فمینیسم در آثار شهرنوش پاریسی‌پور و مارگریت دوراس» اندیشه فمینیستی این دو نویسنده را مورد تحلیل و بررسی قرار داده است. پورغلامی (۱۳۹۲) در پایان‌نامه خود با عنوان «بررسی مؤلفه‌های پسامدرن در آثار رضا امیرخانی و شهرنوش پاریسی‌پور» پرکاربردترین مؤلفه‌های پست مدرن را در آثار این دو نویسنده مورد بررسی قرار داده است.

مقاله حاضر با بهره‌گیری از شیوه توصیفی و تحلیلی هدف آن نشان دادن واقعیت‌های اجتماعی جامعه در حوزه خانواده است. آشکار است که این هدف از دریچه ادب داستانی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این پژوهش سعی می‌شود تا به

پرسش‌های ذیل پاسخ داده شود: آیا نهاد خانواده و ساختار آن از خلال آثار داستانی بررسی شده نمایان است؟ آیا با مطالعه و بررسی آثار برگزیده داستانی شهرنوش پرسی پور می‌توان به روابط و مناسبات حاکم بر خانواده‌های ایرانی پی برد؟ از آنجاکه تاکنون اثری منسجم که توانسته باشد ساختار و مناسبات خانواده در آثار داستانی شهرنوش پرسی پور را در ادبیات داستانی بازنماید، نگاشته نشده، این پژوهش می‌تواند پژوهشی ضروری باشد. در این پژوهش به تحلیل و بررسی خانواده و ساختار آن در چهار اثر برگزیده شهرنوش پرسی پور؛ رمان طوبی و معنای شب، رمان سگ و زمستان بلند، داستان بلند تجربه‌های آزاد و مجموعه داستان زنان بدون مردان پرداخته می‌شود.

نتیجه‌گیری

شهرنوش پرسی پور از نویسندگان بزرگ معاصر است که حوزه خانواده که جزوی از اجتماع و جامعه است در آثار داستانی او مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته است. خانواده به‌عنوان نخستین نهاد اجتماعی‌ای که در زندگی جمعی انسان نقش مهمی را ایفا می‌کند از سایر نهادهای اجتماعی از ارزش و اهمیت خاص‌تری برخوردار است. همچنین انعکاسی از اوضاع اجتماعی است که عناصر اصلی جامعه یعنی افراد را در خود جای داده است. خانواده در آثار داستانی پرسی پور از پایه و اساس سست و متزلزل است و عوامل متعددی سبب از هم‌گسیختگی خانواده‌ها در آثار داستانی این نویسنده شده است. مهم‌ترین عوامل در آثار داستانی پرسی پور که باعث تجزیه خانواده‌ها شده، عبارت‌اند از: طلاق و جدایی که این امر هم به دلایلی مثل تفاوت سنی بسیار بین زوجین یا خیانت و بی‌وفایی صورت می‌گرفته است. غیبت غیرارادی یکی از دو همسر از دیگر عواملی است که سبب می‌شده کارکردهای خانواده به‌درستی صورت نگیرد. علت فاجعه خانوادگی ممکن است امراض روحی جسمانی یکی از اعضا باشد. نویسنده در آثار خود از خانواده‌های مردسالاری سخن به میان می‌آورد که مقام و جایگاه زن را نادیده می‌گیرند و برای جنس زن ارزشی قائل نیستند. شخصیت‌های داستانی پرسی پور به‌دلیل شرایط بدی که در خانواده‌ها دارند شخصیت‌های ناشاد و بدبختی هستند که در جهان آثارش بی‌هیچ امید و هدفی پرسه می‌زنند. پرسی پور بسیار حاذقانه وضعیت خانواده‌های ایرانی را در آثار خود به تصویر کشیده و نشان داده که زن هیچ هویت و ارزشی در جامعه آن روزگار نداشته است. در آثار داستانی برگزیده وی می‌توان نمود ساختار و نهاد خانواده را مشاهده کرد و همچنین با بررسی آثار برگزیده داستانی وی می‌توان به روابط و مناسبات حاکم بر خانواده ایرانی و همچنین نوع نگاه جامعه به زن رسید.

منابع و مآخذ:

- اسمیت، دنیس. (۱۳۸۶). برآمدن جامعه‌شناسی تاریخی. چاپ اول، ترجمه: هاشم آقاجری، تهران: مروارید.
- اشلی، دیوید؛ اورنشتین، دیوید مایکل. (۱۳۸۳). نظریه جامعه‌شناسی (اصول و مبانی کلاسیک). ترجمه: سید علی‌اکبر میرمهدی‌حسینی، کرمان: دانشگاه شهید باهنر.
- باقی‌نصرآبادی، علی. (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی خانواده، چاپ نخست، تهران: دانشگاه جامع و علمی کاربردی.
- بستان (نجفی)، حسین و دیگران. (۱۳۸۵) اسلام و جامعه‌شناسی خانواده. چاپ دوم، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- پرسی پور، شهرنوش. (۱۳۵۷). تجربه‌های آزاد. چاپ اول، تهران: چاپخانه سپهر.
- ..... (۱۳۶۸). زنان بدون مردان. چاپ اول، تهران: نقره.

- ..... (۱۳۶۹). سگ و زمستان بلند. چاپ دوم، تهران: انتشارات امیرکبیر (جعفری).
- ..... (۱۳۹۷). طوبا و معنای شب. چاپ ششم، تهران: نشر البرز.
- پورغلامی، سمانه. (۱۳۹۲). «بررسی مؤلفه‌های پسامدرن در آثار رضا امیرخانی و شهرنوش پارسی‌پور». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی، دانشگاه کاشان.
- تقوی، نعمت‌الله. (۱۳۷۴). جامعه‌شناسی خانواده. چاپ نخست، تهران: دانشگاه تهران.
- رجب‌زاده، محمدرضا. (۱۳۷۹). زن در آیین اندیشه‌ها. چاپ اول، نشر شیخ صفی‌الدین.
- رحمانیان، زینب و دیگر همکاران (۱۳۸۹) «بررسی جامعه‌شناسی رمان «طوبی و معنای شب» اثر شهرنوش پارسی‌پور». مجله ادبیات فارسی، شماره ۴۵، ۴۹-۷۰.
- حجازی، بنفشه. (۱۳۸۱). ضعیفه (بررسی جایگاه زن ایرانی در عصر صفوی). چاپ دوم، تهران: قصیده‌سرا.
- خسروی‌شکیب، محمد. (۱۳۸۹). «بررسی اندیشه فمینیسم در آثار شهرنوش پارسی‌پور و مارگریت دوراس»، مجله مطالعات ادبیات تطبیقی، شماره ۱۵، ۸۱-۹۶.
- صدر طباطبایی، فاطمه. (۱۳۸۰). «تعریف خانواده از منظر قرآن». ویژه‌نامه زن در قرآن. شماره ۲۷ و ۱۸، ۱-۱۸.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۷۰). دایره‌المعارف علوم اجتماعی. تهران: کیهان.
- سالاری‌فر، محمدرضا. (۱۳۸۵). خانواده در نگرش اسلام و روانشناسی. چاپ نخست، قم: حوزه و دانشگاه.
- سگالین، مارتین. (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی تاریخی خانواده. ترجمه: حمید الیاسی، چاپ دوم، تهران: مرکز.
- شیخی، محمدتقی. (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی زنان و خانواده، چاپ دوم، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- فرید، محمدصادق. (۱۳۸۸). درآمدی بر خانواده و نظام خویشاوندی. چاپ دوم، تهران: پشتون.
- فروغی، محمدعلی. (۱۳۸۵). سیر حکمت در اروپا. چاپ سوم، تهران: زوآر.
- مردانی، رضا. (۱۳۹۴). «بررسی عوامل مرتبط با رفتار خیانت زناشویی در بین خانواده‌های شهر اردبیل: مورد مطالعه پرونده‌های خیانت زناشویی از سال ۱۳۹۰-۱۳۸۵». پایان‌نامه کارشناسی ارشد (MA)، رشته پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خلخال.
- محمودیان، حسین. (۱۳۸۳). دانش خانواده. چاپ نخست، تهران: سمت.
- میرخانی، عزت‌السادات. (۱۳۷۹). رویکردی نوین در روابط خانواده. چاپ نخست، تهران: سفیر صبح.
- ورد و شرمین. (۱۳۶۶). دیدگاه‌های نوین جامعه‌شناسی: دیدگاه‌های کلاسیک و رادیکال. ترجمه و تلخیص: مصطفی ازکیا. تهران: کیهان.